

Faruk Ulay

AĞITLAR

zeki z. kırmızı

2018

Ulay, Faruk; Ağıtlar (2015, Öykü), Notos Kitap yayınları, Birinci Basım, Ekim 2015, İstanbul, 196 s.

“Görsel ve yazınsal çalışmalarını 1982’den beri Los Angeles’da (ABD) yürüten ve orada yaşayan 1957 İstanbul doğumlu Faruk Ulay’ın ilk kez bir kitabını okuyorum. Kitapları şöyle: *İti* (roman, 1985), **Kopuk Bağlantılar** (öykü, 1988), **Yazılmamış Bir Tarih Kitabı İçin Dipnotlar** (deneme-anlatı, 1995), **Amber** (öykü, 1999), **Modus Operandı** (öykü, 1999), **Beldeler Kitabı** (fotoğraf-gezi, 2003), *Tuhaf İnsanlar Zamanı* (öykü, 2004), **Sürekli Bir Yenilginin Gölgesinde- Grafik Tasarım Manifestosu** (2005), **Terra Infirma** (fotoğraf-gezi, 2005), **Üç Parça Toprak** (deneme-anlatı, 2010), **Culvitation of Enigma** (fotoğraf-grafik, 2011), **Bırakmak** (roman, 2012), **Dolls Found, Words Lost** (fotoğraf-grafik, 2013). **Ağıtlar** (öykü, 2015). Demek ki okuduğum öyküler yazarın son kitabı. Kitabın ilginç kapak tasarımı da kendisinin. Başlık ön ve arka kapakta ikiye bölünmüş, kara gri bir zeminde: **AĞ-ITLAR**.

Geleneksel öykü türünün içinde düşünemeyeceğimiz, yine de dilsel ve deneysel yazılar, metinlerden oluşuyor kitap ve yazıları eklemleyen omurun ya da düzlemin neliği, sürekliliği belki sorumuzun kaynağını oluşturacak.

Girişte Roma sayılarıyla sıralı XXXVII dördlük var ve her dördlüğe bir öykü karşılık geliyor. Aslında dördlük desek de dört sıralı bir tür öykü özeti (sinopsis) sayabiliriz bunları. İmgeyi yazın dışı bir ön derleyici, anımsatıcı olarak tahtasına sınıflanmış, sıralanmış biçimde tutturan Ulay, sonra bu kemikleri ya da imge taşıklarını (fossil) giydiriyor, etlendiriyor ve yazılara can üflüyor. Yazıcan yaratma işlemi sanki. İşlemi diyorum çünkü en küçük ayrıntısına dek tasarım ürünü yazılar (metin anlayın). Bu dört satırlı özetlerden bir örnek verelim:

I
göz korkutan görkem
kalabalıkla gizlenen huzursuzluk
geçen devrimin şarkıları
çıkılmaz sokak

Dört satır-saptama, dört öykü (sac)ayağı, öyküyü kaldıracak iskelet. Her satır bir yanıyla gönderilen yazıyı (metin) imalıyor, muştuluyor (vaad). Aynı zamanda okura bir yolboyu (güzergâh) öneriyor, kılavuzluk yapıyor. Öyle ya yazar görsel bir titizlikle, göndermelerinin doğru yeri (gösterilen) bulması konusunda çaballıyor. Ama bir ayrıca (istisna) var. Son yazı (öykü, metin), yani XXXVII. gösteren (gönderi) tek satır: “*sınırsız harikuladeliğin büyüttüğü ada*” (17) Neden? Tüm öykülerin öyküsü, bireşimi olduğu için mi? 37 yazı boyunca düşünce iki parçalı ya da aşamalı. İlk duyular ve sonra onların eklemelenmiş öyküleri, yazı-hazları ya da hazcıl-yazılar. Bir tür yazısal özsevercilik (narsizm). Bunu (göstergeyi) iyi anlamak gerek. Haz yazının yazısal

göndermesinden yapımsal bir türev, yoksa iç bağlantılı olarak karşıladığı şeyden ötürü değil. Orada hazdan başka şeyler de var ve çok. Sokak, ev, söz, devini, insan var elbette, düşünceler, yakıştırmalar, duygular, benlik altı ya da üstü güdüler, yanlışlar ve doğrular, düşler, düşükler... Ama Rulfo'da olduğu gibi bunlar yazarın üst kimlik bakışları, taramalar. Bulut geçiyor, aydınlık ilerliyor, karanlık sızıyor, insanlar söylentiler üretiyor, cinayet işleniyor. Ama tüm bu içerikler yazının (baskısı) altında, bir görünüm içinde varlaşabilmiş, yazarın kendisi değil, evreni egemenliğini sür(dür)üyor. Okur (hatta yazar) yazının altında kalıp, erk hışmına uğruyor diyebilir miyiz peki? Hayır, böyle bir şey yok. Kafka'da erk (iktidar) nasıl anlatılıyorsa burada da öyle. Yazının varlık gerekçesi, hazzın (Yer yer özgürlük olarak anlayalım.) erke başkaldırısıyla ilgili. Yazının özdönüşümlü hazzından söz ediyorum. Erk hazzın (Hazzı zevkle eşitlemiyorum, dikkat!) dışladığı şey olarak anlatının dolaylı gösterileni. Ağır, sıradan anlayışları aşan bir karabasan olarak görünmez, sinsî, sızılğan erk yazgısal ve tedirgin, gelişî birgün beklenen dehşet olarak imgeleşiyor. Belki konuyu dağıtıyorum ve yanlış sonuçlar çıkarıyorum. Biraz daha yakından bakarak ne denli eğrildiğimizi ve bu yazıdan kurtulma şansımızın olup olmadığını görmeye çalışalım.

Kitabın başlığı biz okurlarını belli bir dargeçite sokuyor zaten. Okuyacağımız otuz yedi yazı (aynı zamanda) birer ağıt mı? Öyküler insanbilimsel (antropolojik) sahneler dizisi olarak, bilimin yöntemiyle kutulanmış, tanımlanmış yapılar olarak mı gelecek önümüze? Ağıtla ilgili mi, ilgisiz miyiz? Ağıtlayan mı, ağıtlanan mı, bakan mıyız? Yasla, olayla, anlatıyla neresinden, nece ilişkili, bağılıyız? Ne yapsak içinde miyiz, yoksa yazı yasının (ağıtının) çıkış yeri, elimizde kalan son şey mi?

*

Yerleşmeyi yüz gözlü kadın basar, havada uçan iki hindiyle. Babalar şimdilik endişeli, anneler korku içinde. Rüzgâr esiyor, kapılar çarpıyor. Boğazlar düğümlü, hıçkırarak ağlamalar. Yüzgözlü kadının yanında bir de köpek yürüyor. Bir şenlik, bir devrim yürüşü mü yoksa? İplerin koptuğu, duyguların salıverildiği, şarkıların yükseldiği arzulu bir elektriklenme. Ve yüzgözlü kadının yürüyüşü bitti, geçit töreni. Kent eskiden nasılsa öyle şimdi. Kasırga geçti. Yaşam kaldığı yerden sürüyor. Öyküler bir gözlemcinin yansız, tanıklık dili ve yüksek değişmeceleriyle (metafor) sürüyor. Gerçeküstücü (sürreel) bir sahne kuruluyor ya da resim yapılıyor ve biz resim sergiliğinde (galeri) ilerliyoruz. Sulusepken kar yağıyor. "*Her gün tutulan yüzlerce balığın tümü serbest bırakılıyor.*" (25) Neden olduğunu bilmeden yazgılarını üstlenmiş insanlar "*yakınmıyorlar, sandaldaki sessizliklerini inşaatlarda da sürdürüyorlar.*" (27) Balıklar küsmüş, herkes kurulan yapılardan pay kapmanın derdine düşmüş, '*ıssız kalmış otağ*'. Kendi mezar çukurunu kazan ölüyüm ama başım dışarıda kalıyor: "*Beni yukarıya çekebilmeleri için bekledikleri elimi onlara uzatmıyorum.*" (31) Sevişerek sabahı ettiğimiz günler eskidendi: "*Sevgiyi konuşmaktan fırsat bulup sevişmeyi on ikiden vurmaya alıştığımız günlerin geceleri kalabalık geçirdi.*" (32) Bir şey ötekinin yerine nice geçirilse de, hem de iyiniyet tümüyle korunarak, uyku gelsin, tırmansın üstümüze der, bekleriz yine. "*Bir gece daha sevgisiz kalmaya göz yumuyoruz.*" (35) Yorgunuz ya pes etmemişiz daha. Kapının önünde. Konuşmuyor. "*O konuşmadıkça biz de susuyoruz (...)* Çılgın değiliz, uzakta yaşayanlara kırgınız, böyle yaşamaktan bıkkınız." (38) Hep beraber neyi yitirmiş olabiliriz? "*Bu topraklara dikilmiş ilk beton apartmanda oturuyoruz.*" (40) Kedi pençelerini köreltip köpek dişlerini törpüleyen de biz kentlileriz. "*Apartmentlara sığabiliyoruz ama bu kente büyük geliyoruz.*" (43) Çaylak kentliler "*en çok o sessizliğini arıyorlar*" (46) köy akşamlarının. Geç yetişen ambulans ölü anneyle gözü yaşlı kızı alıp gözbebeğindeki kara noktaya taşıyor. Ve yavru kedi ölüyor. Savaş

bitmiş, her iki yanda savaşanlar ölmüş, ölümler tavana bakıyorlar, gökte havayı bulutlandıran kelebekler... Ve kral soylu bir aileden geldiğini bilmiyor. (56) Öğrendikten ve kral yapıldıktan sonra usulca vazgeçiyor krallığından. Eşi de bu durumda artık kraliçe değil. Dişi aydın doğru dürüst bir aydın olamadıktan sonra deyip bir avuç hap atıyor ağzına, yaşlı, sayrı kediye eşlik ediyor. “*Not alıyoruz. Yapmak istediklerimizi bir sütüne, yapmak istemediklerimizi öteki sütüne yazıyoruz.*” (72) Not almaktan yorulunca karşıdaki duvara balyozla saldırıyoruz. İyi de avucumuzdaki bu bilyelerle ne yapardık biz? Görgüsüz sessizlikler imparatorluğumuzda “*dansın tango olduğu devirde tanıyıp evlendiğimiz kadınlarımız bizi dışarıya yollayacak bir bahane bulup ele geçirdikleri televizyon koltuklarımıza çıkmış gövde gösterisi yapıyor.*” (74) Neden bu kent böylesine içine kapanık ve boş? “*Ama çok basit, çok küçük, çok gösterişsiz ölümler ve öldürmeler bunlar, doyurmuyorlar, duyulmuyorlar. Biz büyük oynamak istiyoruz, nereye gittiği belirsiz bu ulusun gediklileri olarak toplukırımlar başlatmayı ve kökümüzü toptan kazıyarak gidişi durdurmayı arzuluyoruz. Transın ucunu cinnete vardırabiliyoruz da aile içi cinayetlerde takılıp kalıyoruz. Dırdırından bıktığımız ülkeyi dümdüz edecek büyüklükte bir ölümün baltasına sap olamadıkça boşuna yaşıyoruz. Havası kaçmış gazozdan farkımız yok. Çıplaklıklarıyla birlikte yaşamımızdan sildiğimiz kadınlarımızı özlemekten başka yapacak bir şey gelmiyor elimizden.*” (76) Beyaz adam aç arslanı kandıramıyor, verdiği ekmeği yemiyor arslan. “*Şafak atmıyor.*” (81) Her yan bozkır ve tren, yerinde sayıyor. Bu trene bilet bulduğumuz için şanslı sayılırız, öyle değil mi? Tren makinisti şimdi biz kadınların sıradan ırzına geçecek. Hiç değilse kocalarımızdan genç ve yakışıklı, makine yağı koksa da. O bir şey yapmıyor, yapılan her ne ise ona geliyor. “*Sanki bir film setindeler.*” (93) Gömütlükte öğleüstü pikniği. Hava dönüyor. “*Fazlasıyla ortada ve fazlasıyla tek başımızayız.*” (100) Üstesinden gelemediğimiz gençliğimizi ayaklar altına alarak ezmek için halılar üstünde yuvarlanarak sevişiyoruz. Korkmuş, uzak durmuşuk. “*Gece boyunca kerelerce getiriyoruz devrimi.*” (105) Nasıl seviştiğimizi herkes duysun istiyoruz, korkumuzu unutmak istiyoruz. “*Burada her şey karanlığa ermek üzere.*” (115) “*Ellerimizi kulaklarımıza kapayıp yıkılmayı bekleyen evlerimize, bizden hızlı koşan gölgelerimize bakıyoruz.*” (118) Soruna boğulmuş dünyayı küçülttük iyice ve rahatladık. “*Onlara söylediğimiz harikulade yalanda gerçek payı olduğuna inanmak üzereyiz.*” (122) Hiç değilse burada, aralıkta öpüşüyoruz ya: “*Bir de erkekliğimizi bizden esirgemeselerdi, diyor akrobatik duruşlu erkek.*” Öp beni, deyip altına uzanan kadını gözü bir yerden ısıyor ama nereden? Çöl yayılıyor, yerleşiyor, ölü balık dağları yükseliyor. Yaşam, cam küreler geri geldi ama unuttuğumuz bir şey mi oldu? Çılgınlıklar atarak konuşan iki kadın var az ileride. Ve tarih kendini anımsatmaya çalışıyor bugün. “*Düşman aramaya çıkılmış gibi bir yürüyüş. Düşman kim, belli değil. Yürüyüş nereye, belli değil.*” (136) Bizse bambaşka bir zamanda yaşıyoruz. Kuşlara bakıyoruz. “*Davulları taşıyan katırlara acımadan edemiyoruz.*” (139) Oyunlar düzeni. “*Çelme sanatı.*” (140) Dünyanın geldiği yer: Ağa düşürmek. Cakalı söz. İşte böyle bir müze. “*Bir zamanlar, doğanın keşfedilip paylaşıldığı tarihler yazılmadan önce, akreplerle engerekler, sığınlarla koypular, çıvgınlarla kamışçınlar barış içinde yaşarken insanla esenleştikleri gün düşman kardeşlere dönüştüler, diye yazıyor düzmece mi yoksa gerçek mi olduğu önemsiz bir mektupta.*” (149) Biz barışçıl insanlarız aslında, iyiniyetliyiz. Yaşamı iyi yanından yoranlardanız. Ama görüyorsunuz “*sevdiklerimizi tüketmeden yaşamayı öğrenmişken ummadığımız ölçüde ağır hava koşulları sanki bizi sınamak için gizli bir el tarafından önümüze sürülüyor.*” (151) Ne yaşadığımız bir yana, usumuzdaki kasabaya doğru yola çıkıyoruz hep. “*Hâlâ barışçıl duygular içindeyiz ama iyi değiliz.*” (153) Çocuklarımızdan koptuk ya da onlar bizden. “*Başka*

bir yerde yeni bir yaşam kurma kararımızı çocuklarımıza açtığımızda handiyse seviniyorlar. Bizimle gelmiyorlar. Başka yer ve yeni yaşamdan ne kastettiğimizi anlıyorlar.” (154) Albatros kente tünüyör ve kiralık katilin hedefi olmakta gecikmiyor. Ve evliliği cinsel ilişki dayanıklı kılıyor. Sevişmek derken belli, somut bir şeyi anlamaktan niye vazgeçtik ki? Apartmana, sokağa, mahalleye, kente karşın sevişmek... Adam kadına kadınlığının arkasındakini sorunca birgün ve başka kadınlar yanıtını alınca anlatmaya başlıyor ve kıskançlık da başlıyor elbette. Şaka mı bu? Nice sonra gelen gülme kriziyle birlikte *“Erkeğin yumurtalıkları kaşınıyor. Kadın terlemiş göğüslerinin altına bluzunu sıkıştırırken göbeği açılıyor. Haftalardır şu başını tutmuş düşüncelerden kurtulmakta olmanın verdiği hafiflik. Aile çatısının altında kazılmış sığınakların aydınlığına inanmaya başlamak. Beşinci mevsimin geleceği umudu. Evdeki köşe bolluğu. Dar balkonun serinliği. Yeşil halının genişliği. Orta sınıfın büyüklüğü. Sessizliğin saflığı. Sevginin cinselliği. Cinselliğin sesi. Çocuklar kulaklıklarını takıp odalarına dönüyor. Yıllardır anlayamadığı bir şeyleri anladığını anlatması için karısına bakıyor.”* (170) Ama bazen de anlamayacağımız bir şey oluyor. Birini izlerken izleniyoruz. Herkesin herkesi izlediği dünyanın ortasında kuşuklar içerisindeyiz, av mıyız avcı mı, yoksa her ikisi birden mi? Olanaklı mı bu? Cüzzamlılar Adası’ndayız sonunda. Buranın da bir tarihi var varolmasına. Ama ben ona bir tarih versem daha mı iyi olur? *“Dönüp dönüp değiştirebileceğim bir geçmiş”*. (180) Albatros denize yuvarladığım cam küreleri toplayıp gerisingeri mağaraya gömüyor, avcı tavşanları avlamayı sürdürüyor, karım tango dersleri alıyor, deniz kızları su balesi yapıyor, karıma ayak uyduramıyorum tangoda ve ağlamasını kesmeden gülüyor, yüz gözlü kadının pişirdiği yemekleri yiyoruz caz dinlerken bir yandan, kediler gömütlüğüne iniyoruz, ölen kediler için kim üzülecek, *‘ölüm şans dinlemiyor’*, diyor kediler mezarlığındaki kız hüzün yayarak dışına, salona giriyorum ve karım beni görür görmez ağlamaya başlıyor, yatakta ağlarken uykuya dalıyor beni herkesten çok sevdiğini söyledikten az sonra, ada doğumunu sürdürüyor, aşçının yanına kanser uzmanı doktor ekleniyor, onunla müzik konusunda pek anlaşamıyoruz, *müziğin her söylediği doğru mu* diye soruyor bana, *günaydın* diyor cüzzamlılar, kadının artık bin gözü var, şiircilerin masasında bardaklar vuruluyor, kızım, *biz daha ölmedik değil mi baba* diye soruyor, Ağıtçılara bakıyorum, bir an yaşamlarımızın kesiştiği ânı görüyorum, bu ânı en güzel yerimize yerleştiriyoruz, oğlum, an nedir sorsun diye bekliyorum, sormuyor, *“karımın avucuma bir damla yaş düşürmesini bekliyorum, o yaş düşmüyor”*. (196) *“Dönüşsüz bir adadayım. Önümüz aydınlık, diyorum. Bu sınırsız harikuladelikte kimse beni duymuyor.”* (XXXVII, 196)

*

Faruk Ulay’ın yapıtında eksik ya da çok olan ne diye arkama yaslanıp soluklanıyor, soruyorum kendime. Artık yanıtım açık. **Ağıtlar** sınırı aşan bir yapıt, kuşukum yok, yazar daha önce yazdıklarından başlamış olmalı sınır taşkınlarına. Yazı kendini tümleyerek ve öyle ödünsüz ilerliyor ki tüm *okültik*, *Hurufi* açıklama girişimlerini siliyor bir yandan ve Kafka’ya, yanına yakıştırıyorum onu. Belki Kafkaesk düzlükte yeni bir deneme olmaktan çoğu değil ama o düzeyi bile günümüzde aynı derin ve giderilmez sancısıyla tutturmanın önemli, anlamlı olduğunu söylemek isterim. Yani Kafka’nın oldukça gerisindeyiz.

İçinde yaşadığımız şeyi kavrayışında ve onu içselleştirip arkasından dışa vuruşunda (yazı, metin) çoğumuzun kayıtsızlık ya da duygusal tepki biçimlerimize aykırı, daha kapsamlı, içkin bir yitim (kayıp) duygusu var. Ama bekleneceğinin tersine yabancılaşmalarımızın geri dönüşsüz bu noktasından bile Kurosawa’cıl bir son, bir ayrılık (veda) şarkısı minör tınılarla yerleşiyor kulağımıza ve yenilse de pes etmeyen,

yine yenilmeye yeltenen bir son direniş güzelduyumu (estetiği), yani hüznü bir güzelduyu çıplak yazı donuyla görünümüne geliyor. Bunun için Faruk Ulay'ı kutlayacağım, önemli bir katkıdır **Ağıtlar** kitabı. Ele alış biçiminde anıştırının varsıllığı, yitirilmişin çağrılış biçimi, yitirmenin özdenetimli anlatısındaki yalın güzellik, yasın uscul ve alçakgönüllü işleyişi, insanbilimcil varlığı olasılık ve olanaksızlıklarıyla devinime sokan gizli bilişsel/duyuşsal birikimin derinliği, düşseli somuta (yaşama) bağlayan iplerinde görünmez sağlamlığı, ağıtların toplusescil (koro) yorumlanışı, bireysel çıkmaz ve saplantılarımızın yerleştiği iç içe bağlamları sezdirme yeteneği, tüm bunları karmaşasız ama yetkin bir Türkçe'ye ulama becerisi, vb. özellikleri ile birçok parlak, öne çıkarılan yazarımızın aynı zamanda ne yaptıklarını ve yapamadıklarını görmelerine fırsat sağladığı için de ayrıca kutlanmalı yazar. Yıkıma yaşamın her biçimi ve yerinde sürüklenişimizin dağılmayan, denetimli bir anlatısı **Ağıtlar** ve belki asıl buna gereksinim duyuyoruz. Umutsuzluktan saçmalığa varmış, acıdan hazlanır olmuş, anlatıyı ayna ve görüntü oyunlarına dönüştürme konusunda hâlâ daha ısrarlı yazınımızın böyle ince(likli) önermelere her zamankinden çok gereksinimi var.

Belki *ağıt* kavramı üzerinde kısaca durmak gerek. Ulay boşa çıkan tüm insan girişimlerini, atılımlarını, yüz gözlü kadın devriminin geçip gidişini, doğanın yok edilişini, büyüyen kentlerde insansızlaşmayı, küçük gündelik öykülerimizdeki tükenişleri ağıtına konu yapıyor, eksilttiğimiz dünya için ağıta duran biziz, arkasından yası tutulan da. Ölümler kendilerine ağıyorlar aslında. Yas yasa ulanıyor, bağlanıyor ve döngülenerek derinleşen çukur yasımızı da derinleştirerek içine çekiyor. Ağıt (kırımlar, soykırımlar, cinayetler, sevişmemeler, erklenmeler, vb.) birlikte büyüyor, çılgılık olarak dönüyor insanın tepesinde. Yokülke (ütopya), Cüzzamlılar Adası olarak düşlenebiliyor ve gülerken ağlayan, ağlarken gülen kadın orada, yeni biçim(sizliği) yansılıyor. Ama bakın Ulay'ı değerli yapan bu: *Cüzzamlılar Adası* ama bir ada, bir adanın olanağı (imkân) aynı zamanda. Eski ve kötü öyküler bastırıyor ama yine de söylenebilecek şeyler var. Ağıt, bir sesleniş değil mi? Olanaksızı silen, son (ya da ilk) ses... Ben buradaki görüntüyü, ânı, aksak dizemli dolu sesi, bu *frescoyu* (*Son Yemek*, deyin isterseniz) anladığımı, okurluğuma kattığımı söylemek istiyorum, bunun için ağlamakla gülmek arasında bir yerde duruyorum. Nedeninden kopmuş ağlamaya ya da gülmeye dayanmak zor değil mi? İçimizin parçalanışı bundan.